

Sveti Avguštin o oskrunjenju evharistije v montanistični hereziji

Poročilo o montanizmu in njegovi zmoti je Avguštin omenil v svojem delu *De haeresibus*, ki ga je napisal proti koncu svojega življenja, med letoma 428 in 429. V tistem času je nastajalo tudi dvoje drugih del, in sicer *Retractationes* in *Contra Julianum opus imperfectum*. Kakor zadnji deli je tudi katalog herezij ostal nedokončan, ker je Avguštin prehitel smrt že leta 430. Prvotni namen tega dela ni bil samo golo naštevanje in kratek opis herezij vse od Kristusa do takrat, ampak tudi nekoliko širša razprava o vsebini njihovih zmot. In vendar je ostalo samo pri katalogu, ki navaja triinosemdeset herezij, od Simona Maga do Pelagija in njegove zmote. O večini herezij je napisanega le malo, še to so le opisi njihove zmote ter prakticiranje manicheizma, donatizma, abeloizma in pelagianizma, ki ga je Avguštin dodobra spoznal ter se z njim veliko ukvarjal. Quodvultdeus, diakon in kasnejši kartažanski škof, je leta 427 ali 428 pisal Avguštinu s prošnjo, naj napiše neki priročnik, katalog, ki bo služil za širšo uporabo klera na terenu (ep. 221). Avguštin, ki je bil takrat že v letih, je dal negativen odgovor (ep. 222), vendar je diakonu priporočil dve že obstoječi tovrstni deli, in sicer delo Filastra iz Brescije (+ okrog 397) in delo Epifanija iz Salamine (315-405). V pismu 223 je diakon zopet prosil in moledoval Avguštin, naj vendar napiše želeni priročnik, vsaj zato, ker je bilo Epifanijevo delo v grščini in ker je od njega preteklo že kar nekaj let, v Cerkev pa se je vmešalo tudi mnogo nejsnosti

ter herezij. V pismu 224, ki ga je pisal Avguštin diakonu, je zapisana njegova pritrditev na njegovo željo. Njegov primarni vir pri sestavi tega kataloga so povzetki Epifanijevega dela *Anacephalaiosis* ali *Recapitulatio* in *Diversarum haeresion liber*, katerega avtor pa je Filaster iz Brescije. Avguštin si je pri Epifaniju izposodil predvsem zgodovinsko zaporedje herezij, pri nadaljnjih pa vse ostalo. Filaster oz. njegovo delo pa je bilo njegov temeljni vir pri sestavi poglavij od 50 do 80.¹

Avguštin o montanistih

Avguštin poroča o montanistični zmoti v 26. hereziji, ki jo v celoti nameni omenjeni zmoti in v kateri priključuje v spomin že povedano o montanizmu iz preteklih del. Tako opozori na to, da se montanisti imenujejo tudi katafrižani, in razloži, da je bil njihov ustanovitelj Montan, ki si umišlja, da je Paraklet. V pomoč sta mu pomočnici, ki pravi, da sta prerokinji, Priscila in Maksimila.² Poimenovali so se po provinci Frigiji, kjer so odraščali, delovali in v tej pokrajini imeli celo skupnosti. Trdili so, da je bil Sveti Duh, ki ga je obljubil Kristus, v večji meri namenjen njim kakor apostolom in se je v njih tudi popolneje razodel. Poroke so pojmovali kot nečistovanje.

Oskrunjeni zakramenti, "sacramenta funesta"

V poročilu, ki ni dolgo, je problematika z zakramentom evharistije popisana v dru-

gi³ polovici poročila. Avguštin sporoča, da se govori, da na čuden, okruten način obhajajo evharistijo. Kakor poroča, je namreč priprava evharistične daritve naslednja: evharistijo sestavlja kri enoletnega dečka, ki jo dobijo iz rane na telesu, to rano naredijo na primernem mestu in pustijo, da kri nekaj časa teče („*minutis punctionum*“). Tej krvi pri-mešajo moko in iz tega naredijo kruh. Če pri posegu punktacije krvi otrok umre, ga štejejo za mučenca („*Qui puer si mortuus fuerit habetur apud eos pro martyre*“), v kolikor pa preživi, med njimi velja za velikega duhovnika („*si autem vixerit, pro maximo sacerdote*“). Avguštin pred tem ni nikjer poročal o tovrstni praksi montanistične sekte, predvsem ni nikjer zaslediti poročila o vključevanju otrok v tovrstno liturgično dejanje, res pa je, da so govorice o tovrstnih nepravilno-

stih montanistične skupnosti krožile okrog po ortodoksnih krogih, ki so jim te stvari prišle na ušesa. Seveda bi bilo nepošteno širiti govorice, ki bi bile nepotrjene, ali le-te zapisati v neki javno uporaben priročnik, če v ozadju ni trdnega dokaza ali vsaj večjega števila dokazljivih poročil o tovrstnih nepravilnostih te odpadle skupnosti.

Detomori ali kanibalizmi

Ciril Jeruzalemski (349-386)⁴ je eden prvih, ki je pripadnike tega gibanja poimenoval „katafrižane“⁵, splošno pa je gibanje poimenoval „frigijska herezija“. Poleg tega spada med prve, ki omenjajo vpletanje malih otrok v njihovo liturgično dogajanje. Seveda jih je obtoževal podobnega, kakor jih nekaj let kasneje obtožil Avguštin. Montana in njegove privržence osebno obtožuje, da koljejo otroke

Pankrt

in jih sesekljane uporabijo kot hrano pri svojih nedopustnih misterijih. Ciril jih obtožuje detomorov, obrednega umora, ki mu sledi kanihalsko dejanje, ki ga izvršujejo v "svete namene". Majhni otroci (enoletni, kot poroča Avguštin) so bili žrtve obredja, njihova telesca pa substanca za nedopustno dejanje pri obredu. Ciril dodaja, da so se ti imenovali "kristjani", kar je pripeljalo do tega, da so kristjane, tiste prave in zveste Kristusove priče, preganjali in pobijali, ker so jih obtoževali kanihalizma. O tej hereziji je Ciril pisal, še preden je postal jeruzalemski škof. Ni pa znano, da bi v njegovi okolici obstajal kakšen primer te ločine.

Resničnost ali izmišljotina

Gotovo je, da razen Cirilovega ni najdenega nobenega tako krvavega opisa o montanistični evharistični praksi. Avguštin in verjetno tudi Epifanij, če upoštevamo dejstvo, da je povzemal in si pomagal z njegovimi deli, verjameta, da so otroci umirali zaradi ostudnih dejanj pri njihovi liturgiji, vendar ne na tako okruten način, kot to zapiše Ciril. Drugi očetje zavračajo možnost takšnega obhajanja evharistije, četudi gre za sekto. Res pa je tudi to, da Avguštin pri tem, ko poroča, uporablja besedo "perhibentur"⁶ (naj bi ali baje) in s tem pokaže na negotovost in se sklicuje na neke vire iz preteklosti.⁷

Avguštin ne verjame samo v problematiko glede evharistije, ampak verjame, da imajo pripadniki te sekte probleme tudi z drugimi zakramenti. V 28. poglavju spregovori o artotiritih, pri katerih je problem vezan na posvečevanje, "oblatio" darov. Tukaj omenja, da ti sektaši pri darovanju uporabljajo kruh in sir, govoreč, da sta ta dva darova nekaj najbolj lastnega človeku vse od samega začetka človeštva. Zanimivo je njihovo ime, ki ga Avguštin tudi razloži. Ime Artotyrites (artoturita) sestavljata dve besedi, ki sta temeljno povezani z njihovim darovanjem, prva je

kruh (artos) in druga sir (tyros). Tej povezavi artotiritov in montanistov pa nasprotuje Hieronim⁸, ki pravi, da se je osebno srečal s pripadniki te ločine (okrog leta 373) v Akri in verjetno tudi v Rimu, in trdi, da med tema dvema ločinama ni sorodnosti, kakršne omenja Epifanij. Sklepamo lahko, da je Avguštin imel pred sabo Filastrovo delo, ko je pisal svoj katalog.

Obhajanje evharistije v Afriki

Primerno je, da pogledamo, kakšne težave so poleg omenjene herezije obstajale pri obhajanju evharistične skrivnosti v takratnem času in bližnji okolici. Nimamo pa na razpologo velikega števila podatkov o obhajanju tega zakramenta v rimski Afriki v času nastajanja montanističnih zmot. Najpomembnejši so trije viri in avtorji, ki so popisali obhajanje tega zakramenta. To so Tertulijan, nekoliko bolj obširno poročilo o trpljenju Perpetue In Felicite⁹ ter Ciprijanovo pismo 63¹⁰, ki je najpomembnejše od vseh. V teh treh poročilih je ključna tema primernost hrane in pijače pri obhajanju krščanskega zakramenta evharistije. Tertulijan je predvsem skeptičen glede uporabe vina pri daritvi, Perpetua v svojem slavnem videnju zaužije neki čuden zakramentalni sir, Ciprijan pa nasprotuje tistim, ki jih je strah uporabljati vino in zato raje mašujejo kar z vodo. Šlo je za ureditev pravnih norm glede evharistije in ni zaznati nikakršnih nepravilnosti, kakršne bi naj uporabljali montanisti.

Zaključek

Prav gotovo je imel Avguštin pri pisanju te herezije pred sabo še kakšen drug vir, ki nam do sedaj še ni znan. Čisto možno je, da je slišal napačne govorice ali, da je sam sklepal na podlagi kakršnih koli drugih poročil. Gotovo je nekaj, da je bilo v takratnem času nemalo sekt, ki so uporabljale kri majhnih otrok kot sredstvo iniciacije, vpeljevanje otrok v

svoje skupnosti. Glede na poročila o delovanju sekt nam je lahko jasno, da je nekaj od tega gotovo bilo, ali je resnično, kar trdi Avguštin, pa ne moremo z gotovostjo trditi. Hiponski škof je imel posebno negativen odnos do montanistov, kar lahko vidimo iz njegovega odnosa do Tertulijana, ki je bil član te zmote, saj ga, ko našteva pomembne krščanske teologe, sploh ne omeni četudi ga na več mestih sam "kopira".¹¹ Iz tega lahko sklepamo, da je Avguštin morda tovrstno nečednost pripisal montanistom, čeravno ni bil prepričan v govorice, ki jih je slišal.

Literatura:

- Janez Kebe, Sveti Ciprijan. 2006. Ognjišče d.o.o.: Koper.
- Franc Ksaver Lukman, Kristusovi Pričevalci. 1983. Mohorjeva družba: Celje.
- John Anthony McGuckin, Patristic Theology. 2004. Louisville: Knox.
- Alan Fitzgerald (ed), Augustine through the Ages. 2009. Grand Rapids, Cambridge: Eerdmans.
- John De Soyres. Montanism and the primitive Church. 1878. Deighton Bell; Cambridge.
- James Rives. The Blood Libel Against the Montanist.

1. Povzeto po Alan Fitzgerald (ed), Augustine through the Ages. 2009. Grand Rapids: 412-13
2. Povzeto po: John Anthony McGuckin, Patristic Theology. 2004. Louisville: Knox.
3. Celotno poročilo se glasi CATAPHRYGES: "sunt quorum auctores fuerunt Montanus tamquam paracletus et duae prophetissae ipsius, Prisca et Maximilla. His nomen provincia Phrygia dedit quia ibi exstiterunt ibique vixerunt, et etiam nunc in eisdem partibus populos habent. Adventum Spiritus Sancti a Domino promissum in se potius quam in Apostolis fuisse asserunt redditum. Secundas nuptias pro fornicationibus habent, et ideo dicunt eas permisisse apostolum Paulum quia: *Ex parte sciebat et ex parte prophetabat, nondum enim venerat quod perfectum*

est. Hoc autem perfectum in Montanum et in eius prophetissas venisse delirant. Sacramenta perhibentur habere funesta, nam de infantis anniculi sanguine quem de toto eius corpore minutis punctonum vulneribus extorquent, quasi eucharistiam suam conficere perhibentur, miscentes eum farinae, panemque inde facientes. Qui puer si mortuus fuerit, habetur apud eos pro martyre; si autem vixerit, pro maximo sacerdote."

4. Ciril Jeruzalemski (315-387), poznan po svojih štiriindvajsetih pridigah o zakramentih Cerkve, ki so jih prebirali katehumeni kot pripravo na krst. Delo Kateheze pa je priročnik zgodnjekrščanske liturgične prakse, teologije in discipline.
5. "Katafrižani". Ciril Jeruzalemski jih imenuje kot frigijsko herezijo ali preprosto Katafrižane.
6. "Perhibentur". Avguštin najlažje skriva svojo negotovost za besede "govori se". Tega ne govori sam, po svojih preverjenih novicah, ampak po posrednih poročilih, za katera pa ni rečeno, da so gotova. Avguštinovo poročilo se razlikuje od Cirilovega, ki je starejše, že po samem dejanju. Ciril poroča, da so montanisti prerezali vrat, medtem, ko Avguštin poroča o punktaciji, puščanju krvi na več mestih telesa.
7. Ta vir iz preteklosti je ravno Ciril Jeruzalemski. Tako nihče ne omenja tega, kar omenja Ciril.
8. Primer Ep. 42 in Gal 2.2.
9. Povzeto po: Franc Ksaver Lukman, Kristusovi pričevalci. 1983. Mohorjeva družba: Celje.
10. Povzeto po: Janez Kebe, Sveti Ciprijan. 2006. Ognjišče d.o.o.: Koper.
11. V delu *De doctrina Christiana* Avguštin sploh ne omenja Tertulijanovega imena, ko našteva pomembne krščanske teološke avtorje. V razpravi *De bono viduitatis* učiata Tertulijanu njegovo čustvenost, s katero piše in ustvarja svoja dela, in mu namenja besede "buccis sonantibus non sapientibus". Omeniti pa je potrebno pozitivno oznako, ki jo namenja Tertulijanu v delu *De generis ad litteram*, ko ga označi kot prodornega duha, "quoniam acutus est". Kar je bilo do sedaj morda neznano, je prav to, da sv. Avguštin v eni svojih pridig ponovi eno najboljših Tertulijanovih fraz v podobni obliki. To so besede "*semen est sanguis christianorum*", ki se po Avguštinovo glasijo "*sparsum est semen sanguinis, surrexit seges ecclesiae*". Kljub Avguštinovi antipatiji, ki jo je čutil do Tertulijana, se pri prevajanju ni mogel izogniti tem besedam, ki so kljub njegovi čutni napetosti veliko bolj zgovorne in razvlečene kakor kratke in jedrnate besede avtorja.